

ZDABOŘSKÝ

ZPRAVODAJ

4/22

Vychází od roku
2005 | ZDARMA

Co jedli naši předci o Vánocích

S Vánoci přichází čas hodování. Štědrovečerní večere s rybí polévkou, kaprem nebo řízkem a bramborovým salátem. Někdo si dá vinnou klobásu, následující den božíhodovou husu či kachnu s knedlíkem a se zelím. A celé to končí ovárkem na Nový rok.

K vánočním pokrmům neodmyslitelně patří také vánočka a spousta vánočního cukroví. Vše se samozřejmě zapíjí pivem, vínem nebo pálenkou, v případě dětí „rychlými špunty“, colovými a jinými sladkými nápoji. Není divu, že lékaři vidí o vánočních svátcích tolik akutních žlučníků, zažívacích problémů a infarktů a že se počátkem ledna strhne „hubnoucí“ šílenství.

Patří obžerství k Vánocům?

Jak k tomu všemu došlo? Co děláme jinak než naši předci, kteří si vánoční svátky užívali v klidu a pokoji, zatímco my v posledních letech často slyšíme, jak se vlastně lidé na Vánoce ani netěší a „už aby ty svátky byly za námi“? Mnoho lidí zná báseň Karla Jaromíra Erbena Štědrý večer, ze které pocházejí tyto verše: Hoj, ty Štědrý večere, ty tajemný svátku, cože komu dobrého neseš na památku? Hospodáři štědrovku, kravám po výslužce; kohoutovi česneku, hrachu jeho družce. Ovocnému stromoví od večere kosti a zlatoušky na stěnu tomu, kdo se postí.

Štědrý den býval v českých zemích dnem postním. Přes den se vůbec nejedlo nebo se podával jen oběd postního charakteru (podle zvyků kraje či rodiny hubník, kuba, muzika – ovocný kompot nebo řídká polévka). Hlavním pokrmem během dne byla zejména vánočka nebo štola. Již od rána připravovaly hospodyně štědrovečerní pokrmy. Vařily čočku a rybí nebo hrachovou

polévku, pekly kubu z krup, hub a česneku. Součástí příprav bylo i pečení speciálního chleba a samozřejmě tradiční vánočky. Při všech přípravách se neujídalo, protože ten, kdo vydržel až do večere nejíst, měl šanci uvidět zlaté prasátko.

Štědrovečerní slavnostní stůl

Vrcholem celého dne byla slavnostní večere, kdy se každý najedl do sytosti. Důležitost štědrovečerní hostiny se v lidovém prostředí vyjadřovala zejména pestrou skladbou pokrmů, kterým se připisoval symbolický význam. Ke stolu se však mohlo usednout až tehdy, když vysvitla první hvězda na obloze. Výzdobě štědrovečerního stolu se věnovala velká pozornost. Na jednom rohu ležel pecen chleba, aby měla rodina co jíst i během roku. Na druhém slaměnka s tím, co pole dalo, pro lepší úrodu, a na třetí roh se pokládaly peníze slibující blahobyt. Na posledním rohu ležela miska na zbylé kousky jídla jako dar pro dobytek a slepice. Stůl obepínal řetěz nebo provaz symbolizující soudržnost rodiny. Od stolu se smělo odejít až v momentě, kdy všichni dojedli. Zbytky večere se rozdělily mezi dobytek, ovocné stromy, aby dobře rodily, a studnu, aby měla čistou vodu.

Několik dnů před Vánocemi se napekl chléb a vánočky z bílé mouky, hrozinek a mandlí. Štědrovečerní večere se skládala z několika chodů: hrachová nebo čočková polévka, kuba, pukance s mákem a medem, hubník (náky s houbami). Ryba na vánočním stole většinou chyběla, protože v 16. a 17. století patřila mezi postní jídla.

Zárukou hojnosti v příštím roce byl velký dostatek jídla na štědrovečerní tabuli. Nikde určitě nechyběl zapečený černý kuba, vařené a sušené ovoce, čočka nebo hrách. Podle tradice mělo konzumování luštěnin zabezpečit zvelebení rodinného majetku. Kuba tvořil hlavní pokrm štědrovečerní tabule. Přívlastek černý odráží tmavou barvu pokrmu, kterou mu dala houba stroček trubkovitý. Dnes se téměř nepoužívá, ale i hříbký toto jídlo hezky zabarví. Základem pokrmu jsou zapečené

kroupy s houbami a se sádlem. Na Štědrý den se však nesměl jíst samotný česnek, aby po něm lidé nebyli zlí, naopak se měl dát kohoutovi, aby se nedal. Vzpomeňte na verše uvedené výše.

Kde se vzal kapr se salátem?

Tradice smaženého kapra s bramborovým salátem se v majetnějších rodinách rozmáhá až na počátku předminulého století a přišla k nám z Vídně. Běžným štedrovecným jídlem se kapr stal teprve ve 2. polovině 19. století, kdy jej cenová regulace učinila dostupným pro široké vrstvy obyvatelstva.

Dnes se nejvíce připravuje kapr smažený, ale v dřívějších dobách se nejčastěji podával kapr načerno. Tradiční způsob přípravy – nejstarší dochovaný recept je z roku 1810 – trval tři dny. Kapr se pekl v omáčce z dušené cibule, kořenové zeleniny, mandlí, rozinek, povidel a sladkého piva se sušenými švestkami, ořechy a strouhaným perníkem. Podával se s vánočkou či šíškami, později s knedlíky. Tento recept však postupně kvůli své složité přípravě z jídelníčku zmizel a do české kuchyně přišel z Rakouska zmiňovaný kapr smažený. Židé zase připravovali marinovanou rybu, tedy kapra v rosolu s kořenovou zeleninou, divokým kořením a cibulí.

Ke kapru se jako příloha podává bramborový salát, ale ani ten nemá v české kuchyni dlouhou tradici. Rodinné recepty na salát jsou rozmanité; základ tvoří brambory, petržel, celer, mrkev, hrášek, cibule a kyselé okurky, to vše spojené majonézou, avšak mohou se do něj přidávat též např. vejce, salám, šunka či sýr. V předválečných kuchařkách nenajdeme na bramborový salát recept, odborníci se domnívají, že se v české kuchyni objevuje až někdy během 2. světové války a že jeho původ tkíví zřejmě v ruské kuchyni.

Bez muziky to nešlo

Na štedrovecném stole nesměla chybět muzika. Jednalo se o oblíbený a i pro chudší lidi dostupný vánoční kompot – jablka a hrušky, případně i švestky se povařily se skořicí a hřebíčkem ve vodě oslazené vanilkovým cukrem. Když ovoce změklo, vyskládalo se na mísu, ozdobilo sušenými švestkami, zalilo sladkou

šťávou a dalo se vychladit. Někde přidávali mandle, rozinky nebo i perník. Podle pověry směs vařeného sušeného ovoce zaručovala v rodině svornost. Ještě v 19. století se v mnohých domácnostech považovalo za cukroví právě svažené slazené ovoce. Formovalo se do podoby hraček pro děti (např. čert zhotovený ze švestek a špejlí). Základem další chutné hračky byly vrkoče věncovitého pleteného kola z kynutého těsta se zabodnutými špejlemi s navléknutými křížalami.

Dodnes se na některých místech připravují šišky pečené z kynutého těsta, sypané mákem, pracharandou z hrušek a přelité sladkým horkým mlékem. Nakonec hostiny se podávala vánočka, ořechy a ovoce, zvláště jablka. Co se týká pečiva, kterému dnes říkáme čajové, pekly se během adventu sušenky s různým kořením.

Proměna vánočního stromku

Ke Štědrému večeru patří také ozdobený stromček. Běžnými ozdobami kromě červených mašlíček bylo hlavně sušené ovoce, dále ořechy a perničky. Většina pamlsků, které ještě v 19. století zdobily vánoční stromek a stoleček našich prababiček a pradědečků, však po dvou světových válkách upadla v zapomnění. Období blahobytu vyměnilo lidové pochoutky z finančně nenáročných surovin za mnohem nákladnější a pracnější vánoční cukroví.

Jakmile se v 19. století stal ozdobený stromek součástí Vánoc, kupovalo se u cukrářů sněhové cukroví, které se navlékalo na nitě a věšelo na stromek vedle perníčků a ovoce. Brzy se na vánočním stromku objevilo cukroví z fondánové hmoty, dále figurky z tmavého, bílého a světlého nugátu a nakonec figurky čokoládové. Zpočátku se prodávaly na váhu, později je šikovní cukráři začali nabízet v dárkových krabicích či kazetách. Čokoládové figurky a bonbony se balily do staniolu nebo barevných papírků, později se skládaly do čokoládových kolekcí. Figurky balené v lesklých staniolových papírech plnily zároveň funkci vánočních ozdob. Ve světě byly čokoládové kolekce ke zdobení stromku nejvíce oblíbené u nás pak už jen v Německu.

Text: s pomocí internetu připravil Otto Kollert

Ilustrační foto: Ekaterina Bolovtsova (Pexels)

Nejkrásnější vánoční strom

Rozsvícení vánočního stromu se zařadilo mezi kultovní akce, které překročily hranice Zdaboře, snad i Příbrami.

Několik dní před akcí nazvanou Rozsvícení vánočního stromu ve Zdaboři vystrojily Technické služby města Příbrami strom v Tábořské, kterému se ne nadarmo přezdívá vánoční, dekorací sestávající ze stříbrných koulí a „kilometrů“ světelných řetězů. V den

rozsvícení, 1. prosince, instalovali zdabořští hasiči stan a posezení. Účast byla opět o něco vyšší než vlani, o čemž se můžete přesvědčit po zhlédnutí videa (youtu.be/nTdOo3oDMLg). Sousedé napekli vánočky či perníky, jež rychle mizely v hrdlech spokojených účastníků. Petr Hosírek, referent Sdružení občanů a přátel Zdaboře pro otázky vinařství, zajistil výjimečný ročník 2000, jenž upravil do několika várníků alkoholického i nealkoholického svařeného vína. Pro děti a odpírače alkoholu byl připraven čaj a Fidorky.

Průvůdci silnějších zážitků měli k dispozici vínovici z vína rostlého na jedné ze zdabořských zdí a vypáleného mistrem zdabořské pálenice.

Oficiální program začal krátkým proslovem Tomáše Plechatého, „předsedy“ Osadního výboru Zdaboř (vlivem nedávných komunálních voleb se osadní výbory opět zřizují, proto předsedu uvádíme v uvozovkách, ale věříme, že jej za pár týdnů budeme psát zase bez uvozovek). Přivítal více než stovku přítomných, poděkoval zúčastněným organizacím za přípravu akce a popřál všem příjemný advent a Vánoce.

Dětská část účastníků se za tmy vydala na lampionový průvod po Zdaboři, který se po několika nervozních chvílích rodičů opět vrátil k vánočnímu stromu. Potom už začalo odpočítávání a následně byl strom slavnostně rozsvícen. Co Zdabořák, to pěvec. To se potvrdilo záhy při živé produkci koled. Vladimír Pruner mladší doprovodil dav na baskřidlovku a Zdaboři zněly téměř bez výjimky školené hlasy, jež reprodukovaly koledy staré i nové, domácí i zahraniční provenience. Po tomto kulturním zážitku přišel na řadu bod s označením Volná zábava. Sousedské debaty, poznávání, výměna názorů a telefonních čísel, focení, ochutnávání kulinářských a destilačních skvostů či poslech hudby rozličných žánrů.

S tím, jak zima pronikala do morku kostí i dál, hlasy pomalu utichaly a lidé se začali ještě pomaleji vytrácet. Kolem deváté večerní vévodil prostoru v Tábořské už jen majestát vánočního stromu, který by v dosud nevyhlášené soutěži o nejkrásnější vánoční strom severní polokoule – na základě hodnocení jedenácti lesníků z deseti (plus jednoho Ježíška) – nejen aspiroval na umístění v první desítce, ale soutěž by s převahou jednoduše vyhrál.

Text, foto, video: Stanislav D. Břeň

Co se (ne)podařilo

Ve čtvrtek 24. listopadu se ve zdabořské hasičárně uskutečnila valná hromada Sdružení občanů a přátel Zdaboře. Součástí byla také prezentace aktivit Osadního výboru Zdaboř.

Přítomné, včetně nového místostarosty Miroslava Peterky a nové ředitelky Technických služeb města Příbrami Ireny Hofmanové, přivítal dosluhující předseda zdabořského osadního výboru Tomáš Plechatý. Následně promluvil Vladimír Pruner starší, předseda Sdružení občanů a přátel Zdaboře, který přiblížil činnost sdružení nejen v uplynulém roce. Valná hromada se vlivem pandemie konala po třech letech, naposledy se uskutečnila 21. listopadu 2019.

Sdružení občanů a přátel Zdaboře v posledních letech výrazně rozšířilo spektrum svých aktivit. Na jaře se koná Zdabořská zábava a na začátku roku je většinou také maškarní pro děti. Během jara se místní organizace připojují k celorepublikové akci Uklidme Česko, což ve zdejších podmínkách znamená úklidovou akci v různých lokalitách Zdaboře. Na sklonku léta mohou zejména děti vyrazit na akci Zdaboř se loučí s létem, záhy poté se většinou koná Zdabořská drakiáda. Vyvrcholením společenského programu ve Zdaboři je slavnostní rozsvícení vánočního stromu na začátku

adventu. Ve svém vystoupení Vladimír Pruner poděkoval nejen všem jednotlivcům, kteří se na těchto akcích organizačně podílejí, ale také TS Příbram.

Zvýšená pozornost byla věnována hasičské zbrojnici. Došlo k renovaci podlahy (asi 80 000 korun), prostory byly vymalovány a kaplička má novou elektroinstalaci, aby „nebylo třeba lomcovat zvonkem“. Vladimír Pruner také připomněl investice v předchozích letech, zejména výměny oken a dveří a zateplení střechy. V roce 2024 oslaví zdabořští hasiči 100 let svého působení, k tomuto jubileu se mj. připravuje publikace, která se bude věnovat sboru samotnému i historii Zdaboře. Vladimír Pruner dále upozornil na to, že sdružení dlouhodobě usiluje o vynětí tzv. Drkolnovské spojky z plánu města Příbram (podrobnosti a petice na webu 1url.cz/mreSO).

Připomněl, že v minulosti bylo vedením města slíbeno, že spojka bude vyňata z územního plánu. V této souvislosti zmínil i problematiku Jihovýchodního obchvatu města Příbram. Vyjádřil názor, že jde o „neúměrně drahou spojku mezi Rožmitálskou silnicí a Brodem, která mrhá finančními prostředky i zemědělskou půdou“. Dále byly zmíněny problémy s odvodem dešťových vod, které vyplavují Zdabořskou i lokalitu Podvršky. „Ze strany města bylo několikrát přislíbeno, že se bude řešit, ale vyřešeno to nebylo,“ uvedl Vladimír Pruner.

Sdružení také vydává publikace, které se vážou k historii Zdaboře. V minulosti vyšly tzv. modrá, červená a zelená („ty se už vyvažují zlatem“), od roku 2005 je vedena kronika a třikrát nebo čtyřikrát ročně vychází Zdabořský zpravodaj. Na vedení kroniky a tisk zpravodaje je městem poskytována účelová dotace. Nepokrývá ale celé náklady na výrobu a je nutná spoluúčast sdružení. Z toho důvodu vyzval přítomné i občany Zdaboře k finanční podpoře (lze poskytnout na účet 270413462/0300).

Sdružení pravidelně obdarovává občany starší 85 let, této agendě se věnuje Helena Kalátová. Pokud víte o někom, kdo se tomuto věku blíží nebo jej překročil, lze napsat na e-mail zdabor@centrum.cz. „Není to bonzáctví, dejte nám vědět,“ poznamenal Vladimír Pruner. Následovala zpráva o hospodaření, ze které vyplývá, že největší příspěvky směřují na tisk Zdabořského zpravodaje nebo právě publikace věnované k životním jubileím. V závěru svého vystoupení Vladimír Pruner připomněl, že končí osadní výbory, které jsou vedeny jako komise zastupitelstva. Do 13. ledna 2023 je možné podávat návrhy na nové složení výboru.

Následně opět vystoupil Tomáš Plechatý. Poděkoval Heleně Kalátové za „práci se zdabořskými pamětníky“ a Věře Prunerové za vedení kroniky. „Je to úžasná věc, budoucí generace to ocení.“ Poděkování směřovalo také k Petru Hosírkovi, který spravuje webové stránky zdabor.webgarden.cz, a autorům Zdabořského zpravodaje.

Dále zmínil, co se za přispění sdružení, osadního výboru a zdabořských hasičů podařilo realizovat v uplynulém roce. Na popud zdabořských organizací byly např. vybudovány zpevněné trasy mezi Rožmitálskou a lokalitou Pod Červenou. Díky Petru Hosírkovi, jeho synovi Michalu Hosírkovi a Jiřímu Holému vzniklo atraktivní posezení u Zdabořské studánky.

Dlouhodobým plánem je vybudování chodníku ve Zdabořské, a to od restaurace U Pletánků ke kruhovému objezdu, včetně cyklostezky s dalším napojením v rámci ulice Brodská. Uskutěčnila se jednání s vlastníky, projektová dokumentace by měla být hotova během příštího roku, realizace se předpokládá v roce 2024. Dalším projektem je osvětlení křižovatky u restaurace U Pletánků, která je špatně přehledná. K realizaci by mělo dojít v roce 2024. „Máme dlouhodobě problém s tím, že hnízda tříděného odpadu nejsou ve

stavu, které by byly pěknou vizitkou pro Příbram,“ zmínil jeden z problémů Tomáš Plechatý. V souvislosti s výstavbou nových bytových domů v Tábořské ulici by mělo v ulici Hanuše Jelínka vzniknout kvalitní hnízdo tříděného odpadu.

Zdaboř potřebuje také hřiště. „Průběžně jsme z města dotazováni na názor ohledně prodeje pozemků. O městské pozemky mají zájem soukromí vlastníci. Zatím se nám daří odchyťávat místa, která mohou sloužit veřejnosti. U bytových domů v ulici Hanuše Jelínka se nachází asi poslední pozemek, na kterém by bylo možné hřiště zbudovat, respektive částečně obnovit hřiště z minulosti,“ informoval Tomáš Plechatý.

V ulici Drkolnovská, v úseku od bývalé restaurace U Šimla k současné U Císaře Rudolfa II., bývala obousměrná silnice. Osadní výbor usiluje o to, aby zde vznikl vyhrazený pruh, který by využívali cyklisté. Aktuálně se zde jednostopí účastníci silničního provozu občas dostávají do konfliktu s těmi dvoustupými.

O aktuálním vývoji ohledně jihovýchodního obchvatu a spojky informoval Jiří Holý. Snahou je „zlidštit“ obchvat a zcela se zbavit propojky mezi Rožmitálskou a Zdabořskou. Probíhají jednání s organizací Ředitelství silnic a dálnic, ve které se v poslední době na úrovni regionu dvakrát změnilo vedení. „Původní studie počítala se zařízením obchvatu, aktuálně je obchvat připravován tak, že bude čtyři metry nad zemí. S tím je spojen hluk šířený do okolí,“ informoval Jiří Holý, který byl donedávna příbramský radní a je vlastníkem některých pozemků, na kterých má obchvat procházet. OV Zdaboř inicioval vznik memoranda, ke kterému se připojily OV Žežice a OV Brod a jež bylo uzavřeno s městem Příbram. Jeho smyslem je zmírnit dopady provozu budoucího obchvatu. Součástí je také závazek města vybudovat protihlukové stěny za předpokladu, že je nevybuduje ŘSD. „Když Zdabořáci vytrhnou trn z paty ostatním Příbramákům, zaslouží si, aby se jim aspoň trochu ulevilo díky akustickým stěnám,“ uvedl Jiří Holý. Podle něj stavba obchvatu začne v roce 2025.

V závěru valné hromady vystoupili také Miroslav Peterka, Irena Hofmanová a někteří občané Zdaboře. Diskutovány byly např. hřiště Drkoláč, cyklistická koncepce či investiční akce. Po oficiálním ukončení valné hromady probíhala ještě neformální debata.

Text: Stanislav D. Břeň

ZDABOŘSKÝ ZPRAVODAJ vydává Sdružení občanů a přátel Zdaboře ve spolupráci s Osadním výborem Zdaboř a SDH Zdaboř. Redakční uzávěrka tohoto vydání: 5. prosince 2022. Redakce, sazba: Stanislav D. Břeň (pribramag@gmail.com). Jazyková korektura: Věra Prunerová. Tisk: Tiskárna Krákora. Kontakty: Osadní výbor Zdaboř: zdabor.webgarden.cz, zdabor.webnode.cz, facebook.com/Zdabor. Námetý a příspěvky k otištění je možné zasílat na e-mail pribramag@gmail.com. Zpravodaj vychází jako občasník, zpravidla čtyřikrát ročně. Jakékoliv šíření, citování, pořizování kopií a rozšiřování povědomí o obsahu této publikace je striktně doporučováno. Zdabořský zpravodaj vzniká díky dobrovolné činnosti všech zúčastněných. Tisk je zajišťován z účelové dotace města Příbram. **Archiv zpravodajů je ke stažení na webu zdabor.webgarden.cz nebo zdabor.webnode.cz.**